

gyűjteményükben a szerzők nem is közölték a közmondások bevett jelentéseit, hiszen a hagyomány mindenkinek nyújt bizonyos szabadságot ennek az érdekes és jelentésárnyalatokkal teli kis műfajnak életében. Néhány esetben a megértéshez szükséges magyarázatot, valamint a tájszavak jelentését a szótár szögletes zárójelben adja meg. Kulcsszónak a szerző a közmondás legjellemzőbbnek és legállandóbbnak ítélt szavát tekinti. Általában a főnevet emeli ki, de olykor kulcsszónak fogja fel a minőséget, cselekvést jelentő szavakat is. Több egyenértékű szó előfordulása esetén a közmondás első releváns szavát tekinti a szerző kulcsszónak. A releváns szó legtöbb esetben azt a valóságjelenséget jelöli, amelyre a megállapítás vonatkozik.

Az illusztráció kedvéért hadd álljon itt a szótárból egy szócikk:

abrákol

8. *Késő a hegy alatt abrákolni.* (2) a) *A hegy alatt késő zabolni.* (1) b) *A lovat nem a hegy alatt kell abrákolni.* (2) c) *Nem a hegy alatt zabozzák a lovat.* (1) d) *Ne abrákolj, mikor indulni kell.* (2) e) *Ne abrákolj a hegy alatt.* (1) (39. l.)

A gyűjtemény anyagában az egész magyar nyelvterületen ismert, általában elterjedt, közkeletű közmondásokon kívül (pl.: *Aki á-t mond, mondjon b-t is; Kétszer ad, ki gyorsan (bamar) ad* 39. l.), nagy számban fordulnak elő olyan közmondások is, amelyek csak az erdélyi magyar nyelvterületre jellemzőek, s használatuk Erdély magyar lakta vidékeinek egyes közösségeire korlátozódik. Ezeket a közmondásokat O. Nagy Gábor „*Magyar szólások és közmondások*” c. szótára nem tartalmazza. Ilyenek például a következő közmondások: *Nem ostor, hanem az abrak indítja a lovat.* (21) a) *A lónak abrak kell, nem ostor.* (1) b) *Nem ostorral hajtják a lovat, hanem zábbal.* (1) c) *Száz ostorcsapásnál hatásosabb egy tarisznya abrak.* (39. l.)

A gyűjteményben a közmondások fent említett két csoportján kívül elvéve, előfordulnak olyan újabb szállóigészerű képződmények is, amelyekről az idő és az emlékezet rostája döri majd el, hogy mennyire időt álló elemek lesznek az erdélyi magyar közmondáskincsnek. Véleményem szerint ilyeneknek tekinthetjük a következő közmondásokat: *A himondott szót úrrakétával sem érheti utol.* (1) (Sz—365); *Légyárak építőinek mindig van építőanyaguk* (1) (L—62); *Részeg ember a társadalom szégyene.* (2) (R—50); *Édesebb az álma a munkás embernek.* (1) (A—120); *A becsvágy a munkásság rugója.* (1) (B—155).

Vő Gabriella közmondásgyűjteménye jelentős eredménye nemcsak a romániai magyar szólás- és közmondáskutatásnak, hanem része az egyetemes magyar parömiológiai kutatásoknak is, s előrevetíti annak reményét, hogy a

jövőben lehetővé válik, részenként és fokozatosan az egész magyar nyelvterület szólás- és közmondáskincsének feltérképezése és hasonló kötetekben történő megjelentetése.

Az általam ismertetett közmondásgyűjtemény nemcsak a parömiológiával hivatászerűen foglalkozó nyelvészek, néprajzkutatók számára hasznos, hanem tanárok, egyetemi és főiskolai hallgatók, valamint a művelt nagyközönség érdeklődésére is számot tarthat.

Kriterion Könyvkiadó, București, 1989., 280. l.

DR. GYÖRKE ZOLTÁN

KÍSÉRLETEZŐ, FEJLESZTŐ ISKOLÁK

Szerkesztette: Németh Mária és Vajthó Erik

A Győr-Sopron Megyei Pedagógiai Intézet és a Tanterv- és Taneszközfejlesztés Országos Tanácsa kiadásában, 1000 példányban jelent meg a Pannonhalmán, 1900. január 3—5. között megtartott kísérleti iskolák első országos konferenciájának anyaga. E kötet tartalmazza a konferencián elhangzott előadások mellett a szóban levő kísérleti iskolák annotált bibliográfiáját, valamint az egyes iskolák rövid bemutatását is.

A konferencián elhangzott előadások ismertetése előtt a szerkesztők bevezető gondolatait olvashatjuk. A szerkesztők közlik, hogy a konferencián 100 fő vett részt 85 kísérleti és fejlesztő iskolák képviselőitében. A tanácskozási célja az volt, hogy tisztázza a kísérlet és az innováció fogalmát, gyakorlatát, egymáshoz való viszonyát a pluralista oktatásügy kereteiben. A szerkesztők bevezetőjükben kiemelik, hogy a konferencia úgy foglalt állást, hogy a magyar oktatásügy jelenlegi megújulásában nagy szükség van az alulról jövő pedagógiai kezdeményezések felkarolására. A hét szekcióban dolgozó konferencia mellett érdekvédelmi fórum is működött, amely a konferencia befejeztével ajánlásokat fogadott el. Az ajánlások hat pontban összegezik az iskolakísérletekkel kapcsolatos érdekvédelmi feladatokat. E pontok a következők: 1. 1989 elején az MM létrehozta a Közoktatás-fejlesztési Alapot az iskolakísérleti kezdeményezések támogatására, ugyanakkor az MM új vezetői ezt az összeget csökkenteni akarják, és nem vállalják a folyamatos támogatást. Igény tehát, hogy a kísérletet elindító iskolák a pénzüsséget automatikusan kapják meg a kísérlet idejére. 2. Biztosítani kell az iskolák önállóságát, mivel fennáll az MM részéről a recentralizáció veszélye. 3. A konferencia résztvevői úgy látják, hogy az iskolákban folyó kísérletezés ellenőrzését legjobban a diákok és a szülők tudják ellátni. Nem fogadják el azért a minisztérium elképzelését az iskolaszékek felállítására, mivel azok lényegében nem lennének mások,

mint a tanácsi irányítás új formái. 4. Az eredményes kísérletezés érdekében a pedagógiai szerviztevékenységet kellene fejleszteni az oktatáskutatás és az oktatásfejlesztés intézményeivel, a minisztérium ezzel szemben úgy látzik, a központi és a megyei intézeteket törekszik felszámolni. 5. A konferencia résztvevői nem értenek egyet azzal, hogy a minisztérium a 4+8-as iskolaszervezeti modellt favorizálja egyoldalúan, mivel az csak az egyik lehetséges változat lehet. 6. A konferencia elvárja, hogy az oktatásirányítás terveit — oktatási törvény módosítását, az iskolastruktúra kialakítását, a vizsgarendszert, a nemzeti alaptantervet — megvitassák, és az iskolakísérletekben kialakított tapasztalatokat az új magyar iskolarendszeri tervekben realizálják.

Amint láthatjuk, a konferencia elvi álláspontjában kifejezte a minisztérium elképzeléseivel szembeni álláspontját. Ez a kritikus hangvétel volt jellemző a konferencia egyes előadásaira is. A konferencián elhangzott öt korreferátum közül három címében is hangsúlyozta ezt a kritikus szemléletmódot. Botka Lajosné: A pedagógiai kísérletek kritikus pontjai, Mátrai Zsuzsa: A tiszakécskei iskolakísérlet kritikus pontjai címmel tartott előadást. Botka Lajosné a szolnoki Varga Katalin Gimnáziumban végzett kísérlet történetét mutatja be 1971-től. Elemzi a kísérletezési folyamat szakaszait, eredményeit, tanulságait. Az 1971-ben elindult kísérlet lényege a fakultáció volt. Ez vezetett el 1975-ben a Stúdium Generale, 1974-ben az előrehozott vizsgák kialakításához. 1985-ben a továbbfejlesztést jelentette a két tannyelvű képzés bevezetése, és egyben a tehetségfejlesztés hangsúlyosabbá tétele. Gáspár László korreferátuma valóban kritikus pontokban összegezi a kísérleti iskolák tapasztalatait. Melyek ezek Gáspár László szerint? Ő ezeket sorolja fel: a) a társadalom emberi minősége, az ember társadalmi minőségét; b) az oktatáspolitikai és az iskola fejlesztő tevékenység ütközési lehetőségei; c) közmeg egyezés — a pedagógus szabadsága; d) a változtatás szakadatlan kényszere — a kísérlet azonossága önmagával; e) az iskolakísérlet fennmaradása saját környezetében; f) a szándék és a megvalósítás szükségszerű különbsége; h) a munka, a felelősség, a dicsőség és a kudarc oszthatatlansága; i) a fejlesztés önértékei, és ezek külső értékelése. E fejezetekben Gáspár László a tőle megszokott filozófiai mélységgel és átgondoltsággal, s ugyanakkor az átélt kudarcokkal, keserőségekkel elemzi a pedagógiai kísérletezés ellentmondásait. A következő korreferátum szerzői dr. Klein Sándor és Kiss Julianna: „Modern matematika az általános iskolában” címmel, nagyon szellemesen és újszerűen elemzik a matematikaoktatás megújításának szükségességét és problémáit. Vizsgálják a matematikaoktatás történetét, a

különböző pedagógiai és pszichológiai megközelítéseket a változtatás érdekében, a mit és hogyan tanítsunk kérdését. Röviden összefoglalják a magyarországi komplex matematika-tanítás történetét 1960-tól.

Mátrai Zsuzsa a tiszakécskei iskolakísérlet kritikus pontjairól szólva, elsősorban az értékválasztást említi meg. Fő célkitűzésük: a túlcentralizált iskolaügyben kívántak változást hozni. E kérdésben két álláspontot lát meg nyilvánulni: a liberálisok felfogását, amely a magyar oktatásügy legnagyobb problémájának a hatékonyság hiányát látja, és a demokraták véleményét, akik a probléma gyökerét az egyenlőség hiányában látják. E felfogások különbözősége eltérő iskolakoncepciókhoz és feladatokhoz vezetnek.

Zsolnai József korreferátuma Fejlesztővé, kutatóvá válás esélyei címmel hangzott el. A törökbálinti kísérleti iskola munkáját ismertette — amelynek kezdetét 1985-ben jelöli meg —, rámutat az előzményekre is: 1971-től a nyelvi, irodalmi és kommunikációs kísérletre és az 1981-től kezdődő képességfejlesztő kísérletre. Részletesen ismerteti az egyes programokat, és felsorolja az 50 követő iskola székhelyeit.

A kötet második részében műhelyiskolák címmel, teljes részletességgel adják közre a konferencián bemutatkozott iskolák leírását, elkülönítve a középiskolák és általános iskolák anyagát.

Külön fejezetben olvashatunk a házigazdák címen, a pannonhalmi bencés rend gimnáziumáról, a győri Czuczor Gergely bencés gimnáziumról, a Győr-Sopron megyei kísérletről, egy szakmai szolgáltató jellegű pedagógiai intézet kialakításáról, a helyi iskolafejlesztésekről.

Amint a kötet tartalma is mutatja, hasznos kiadvánnyal gazdagodott a magyar pedagógia szakirodalmi. Nagy segítséget jelent a szerteágazó iskolakísérletekben való eligazodásban, még akkor is, ha ez a kötet sem tartalmazza valamennyi iskolakísérlet ismertetését. Éppen ezért vitatható az alcímként szereplő „első országos” jelző, mivel e témakörben voltak már értekezletek, s ugyanakkor — látva a magyar közoktatásügy alakulását — felvethető, hogy sor kerülhet-e még „második országos” konferencia tartására.

Győr, 1990., 180. p.

DR. BEREZCKI SÁNDOR

A NÉMET MINT ANYANYELV MAGYARORSZÁGON

A hazai szakemberek (mindenekelőtt a nemzetiség-kutatók, pedagógusok és germanisták) számára igen öröndetes, hogy — a münchener Német Nyelvi Intézet és a münchener Goethe Intézet megbízására — a „Német